

ТЮТОРСТВО ЯК ЗАСІБ ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В ПІСЛЯДИПЛОМНІЙ ОСВІТІ

TUTORING AS MEANS OF INDIVIDUALIZATION OF THE EDUCATIONAL PROCESS IN THE POSTGRADUATE EDUCATION

Розглядається проблема запровадження тьюторського супроводу в контексті сучасної післядипломної педагогічної освіти як інноваційного засобу індивідуалізації розвитку професійної компетентності педагога упродовж перебігу кар'єри. Здійснено об'єктивний аналіз базових понять, а саме: «тьюторство», «супроводження», «тьюторський супровід», «середовище», «маршрутизація», «масштабування», «навігація». На підставі вивчення й аналізу наукових джерел, сучасної практики визначено зміст, функції, принципи діяльності тьютора та тьюторанта, а також окреслено й обґрунтовано послідовність і наступність етапів їхнього співробітництва у процесі підвищення кваліфікації педагогічних працівників у системі післядипломної освіти: аналітико-діагностичний, діяльнісний, корекційно-оцінювальний. Виявлено, що, незважаючи на суб'єктивний особистісно орієнтований характер взаємодії між тьютором і слухачем, внаслідок процесу їхньої спільної діяльності виникають стосунки як деструктивного, так і конструктивного характеру, які позитивно впливають на вироблення мотивації, забезпечують оптимізацію мобільності самовдосконалення, розкриття прихованих можливостей, формування потреби у самоосвітній діяльності, самоменеджмент знань, знаходження індивідуального стилю здійснення освітньої діяльності, подолання професійних криз, розкриття творчого потенціалу та готовність до нововведень. Тьюторський супровід позитивно впливає не лише на вирішення проблеми самовизначення педагога в освітньому просторі, він спонукає до постійної, мобільної реконструкції щодо вдосконалення змісту, технологій, форм, методів підвищення кваліфікації у сучасному вимірі. Це дозволяє підтримувати позитивну динаміку розширення ресурсного поля освітнього середовища, забезпечувати наступність розвитку слухачів і неперервного зростання професійного потенціалу самого тьютора.

Ключові слова: тьюторство, супроводження, тьюторський супровід, середовище, маршрутизація, масштабування, навігація.

The problem of introduction of tutorial support in the context of modern postgraduate pedagogical education is considered as an innovative means of individualizing the development of professional competence of the teacher during the course of his career. An objective analysis of the basic concepts, namely: "tutoring", "escorting", "tutor's escorting", "environment", "routing", "scaling", "navigation" is carried out.

Based on the study and analysis of scientific sources, current modern practice, the content, functions, principles of tutor and tutored teacher activity are determined, as well as the sequence and continuity of the stages of their cooperation in the process of professional development of pedagogical workers in the system of post-diploma education: analytical and active corrective and evaluative. It is revealed that despite the subjective personality-oriented nature of the relationship between the tutor and the listener, as a result of the process of their joint activity, relationships both destructive and constructive have a positive effect on the development of motivation, provide optimization of mobility of self-improvement, disclosure of hidden abilities, self-educational activity, self-management of knowledge, finding the individual style of realization of educational activity, overcoming professional crises, disclosure of creativity and commitment to innovation.

Tutorial support has a positive impact not only on solving the problem of the teacher's self-determination in the educational space, it encourages a permanent, mobile reconstruction of the improvement of content, technologies, forms, methods of advanced training in the modern dimension. This allows to support the positive dynamics of expansion of the resource field of the educational environment, to ensure the continuity of the development of the students and the continuous growth of the professional potential of the tutor.

Key words: tutoring, accompaniment, tutorial support, environment, routing, scaling.

УДК 37.09:378

DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085-2019-18-1-27>

Гусак В.М.,

канд. пед. наук,
викладач кафедри педагогіки
й андрагогіки

КЗ «Житомирський обласний інститут
підлядипломної педагогічної освіти»
Житомирської обласної ради

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Історичні та соціальні реалії теперішнього світу вимагають швидкого реагування на конкретні виклики, які торкаються вітчизняної освіти. Уряд України як держави, що прагне позитивних перетворень, визначив основні засади реформування загальної середньої освіти та затвердив Концепцію «Нова українська школа». Головним викликом у реалізації поставлених завдань виявилася проблема готовності педагогічних кадрів відповідно до сучасних стандартів і ринку праці. Поставлені вимоги зумовили нагальну потребу пошуку нових моделей і технологій неперервного вдосконалення професійної компетентності фахівців у системі підвищення кваліфікації, які дадуть можли-

вість забезпечити розвиток суб'єктності кожного педагога на принципах індивідуалізації освітнього середовища. Вважаємо, що саме запровадження тьюторського супроводу дозволить гнучко реагувати на професійно особистісні запити й потреби кожного педагога, швидко усувати причини їх професійної незадоволеності, формувати позитивні ставлення до власної діяльності, активізувати особистісний потенціал розвитку тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні основи тьюторства становлять наукові праці С. Змієва, І. Зязюна, К. Осадча, К. Роджерса, В. Сухомлинського, Т. Ковальової, А. Тубельського, Л. Настенко, В. Нікітіної, М. Фуко, П. Щедровицького, В. Ясвіна та ін. Дослідники

розкривають генезис і здійснюють аналіз розвитку визначеного феномену, основні аспекти інтеграції його у вітчизняну науку та практику. Однак опрацювання сучасної джерельної бази засвідчує, що проблема тьюторського супроводу у практиці розвитку професійної компетентності педагога у вітчизняній системі підвищення кваліфікації недостатньо висвітлена і є дискусивною.

Мета статті полягає в обґрунтуванні основних понять тьюторського супроводу, особливостей його змісту в контексті підвищення кваліфікації педагогічних працівників у післядипломній освіті.

Виклад основного матеріалу. У сучасній науці та практиці визначений термін асоціюють із фасилітатором, тренером, е-модератором, інструктором, помічником, однак ці поняття протилежні за значенням і змістом діяльності [1; 6, с. 38].

Ю. Деражне вважає, що тьютор у системі освіти виступає важливим системоутворювальним компонентом, виконавцем функції викладача, консультанта, методиста, наставника [2, с. 5]. З позиції С. Змійова, «тьютор – це наставник, член контингенту дорослих людей, які навчаються та здійснюють постійну допомогу одному або декільком дорослим, які навчаються, у вирішенні питань організації цього процесу» [3, с. 14].

Т. Ковальова розглядає три типи тьюторства, які стосуються практики дистанційної освіти, відкритої освіти, супроводження індивідуальної освітньої програми (антропологічний контекст) [5, с. 188].

На тьютора покладається особлива відповідальність за створення умов для неперервного зростання педагога як суб'єкта власної освітньої діяльності, який чітко знає мету, способи, засоби й усвідомлює власні здібності для її реалізації. Таким чином, його місія спрямована на актуалізацію та розвиток освітнього середовища, яке дозволяє педагогу в зручному для нього режимі досягати цілей розвитку власної компетентності завдяки синтезу педагогічних, інформаційних та організаційних технологій [7]. Діяльність означеного фахівця має супроводжуючий характер, забезпечує неперервність і відкритість процесу підвищення кваліфікації та індивідуалізує його; ініціює процеси усвідомленої мотивації; забезпечує моніторинг рівня зростання професійної компетентності педагогічних працівників; формує інноваційний ресурс; презентує досягнення педагогів; виявляє інтереси, потреби слухачів і допомагає їм самовизначитися у різних варіантах самореалізації.

О. Казакова, А. Тряпичина вважають, що використання терміна «супроводження» детерміноване необхідністю підкреслити самостійність суб'єкта у прийнятті рішення, а логіка супроводження орієнтує на побудову стратегії допомоги [4]. Тьюторський супровід – це рух тьютора разом зі змінною особистістю тьюторанта поруч із тью-

торантом, який розробляє і реалізує свою персональну, індивідуальну освітню програму; здійснення своєчасної навігації можливих шляхів, за необхідності надання допомоги [5]. Отже, ключовою метою тьюторського супроводу є повноцінна реалізація освітнього потенціалу особистості, її саморозвитку, самоактуалізації через освіту та задоволення потреб власної діяльності. Звертаємо увагу на те, що слід відрізнити сутність понять «індивідуальний підхід», що передбачає добір змісту навчання на основі особистісних потреб, соціально-психологічних характеристик та обмежень, які накладаються професійною діяльністю відповідної категорії слухачів, та «індивідуалізація», яка є культурою турботи про себе, умінням самовизначитися, брати відповідальність за власний професійний розвиток і якість самостійної й ініціативної творчої діяльності, тобто є процесом фіксації та розвитку самості.

З огляду на специфіку навчання дорослих Т. Ковальова наполягає на тому, що «супроводжувати можна лише того, хто рухається». Однак дослідниця вважає, що повноту руху забезпечують такі чинники або три фокуси тьюторської дії – *середовище, навігація та масштабування*. Два останні поняття є маловживаними у педагогічній освіті, тому для більш детального їх осмислення пропонуємо розглянути їх тлумачення.

Освітнє середовище закладу післядипломної освіти розуміється нами як ресурс розвитку професійної компетентності, що складається із системи впливів, можливостей, умов, взаємодій. Важливою його характеристикою, з огляду на умови здійснення тьюторського супроводу, стає «ресурсна надлишковість, варіативність, неструктурованість, відкритість, провокативність» [5], що стимулюють включення слухача у процес автономної дії, створюють ситуацію активного вибору, сприяють підвищенню мотивації. Т. Менг до універсальних параметрів якості освітнього середовища, враховуючи характер взаємин особистості з означеним феноменом, пропонує віднести: життєздатність (підтримку потреб і здібностей людини); насиченість (ресурси); узгодженість (інформаційні й особистісні ресурси, що відповідають здібностям і потребам суб'єктів освіти); доступність (використання будь-яких ресурсів середовища з метою конструювання життєвих сценаріїв); контрольованість (суб'єкти освітнього процесу мають можливість впливати на реалізацію функцій освітнього процесу). Дослідниця пропонує розглядати середовище як ресурс, процес, поле активності особистості та дискурс [6].

Поняття «навігація» у довідковій літературі автори пов'язують із мореплавством і трактують як процес управління об'єктом, який має власні засоби пересування в певній системі координат і складається з двох взаємопов'язаних частин:

теоретичного обґрунтування і практичного застосування методів управління об'єктом; маршрутизації, вибору оптимального шляху проходження об'єкта у просторі.

Отже, педагогічна навігація у тьюторстві – це допомога у прокладанні індивідуальних «прохідних» маршрутів, таких, які забезпечать слухачеві продуктивне професійно-педагогічне самовдосконалення, з визначенням лише для нього доцільних ресурсів відповідно до його можливостей, здібностей і професійно-індивідуальних потреб.

Поняття «масштабування» теж сьогодні є незвичним і маловживаним для освіти дорослих, походить від слова «масштаб» і тлумачиться як зміна розміру зображення зі збереженням пропорцій. Що стосується масштабування, то його пояснюють як збільшення («апскейлінг» від англ. upscaling) і як зменшення («даунскейлінг», англ. downscaling) роздільності зображення (Вікіпедія). Розгляд означеного феномену в контексті тьюторської дії дозволяє сфокусувати увагу на вивченні досвіду здобувачів освіти, потреб ринку праці, можливостей середовища закладів післядипломної педагогічної освіти та передбачати «масштаб» створення нових ресурсів розвитку професійної компетентності педагогів.

Взаємодія тьютора та тьюторанта (слухача) ґрунтується на основних принципах, до яких відносять: *відкритість* (вихід за межі контексту процесу підвищення кваліфікації, закладеного традиційною освітою, залучення можливостей соціального і культурного середовища); *варіативність* (створення «надлишкового» середовища, стосовно якого з'являється можливість реального вибору у побудові траєкторії розвитку); *гнучкість* (орієнтація тьюторського супроводу на будь-який аспект розвитку тьюторанта, підтримка будь-якої ініціативи у виборі способів, темпів, форм отримання ним власної освіти) *неперервність* (забезпечує циклічність і послідовність процесу супроводу у різні періоди професійного становлення); *індивідуалізація* (кожен тьюторант проходить власний шлях освоєння тих знань, які саме для нього зараз є найважливішими, означений принцип є провідним у тьюторському супроводі); *індивідуальний підхід* (передбачає необхідність врахування індивідуальних особливостей тьюторантів за супроводу індивідуальних освітніх програм).

Поліфункціональний характер діяльності тьютора дозволяє визначити її види: *освітню* (здійснення певних етапів освітнього процесу й управління його якістю); *методичну* (методичний супровід освітнього процесу; створення навчальних і методичних матеріалів); *адміністративну* (управління документообігом, пов'язаним із реєстрацією, оформленням і неперервним супроводом слухачів протягом курсового навчання); *маркетингову* (гармонізацію відносин між спо-

живачами освітніх послуг (слухачами) та виробником знань (освітнім середовищем навчального закладу); *інформаційну* (створення, підтримку та розвиток освітніх технологій для системи підвищення кваліфікації, ведення власного інформаційного ресурсу, презентацію продуктивного досвіду).

Пропонуємо розглянути етапи тьюторського супроводу і зміст діяльності його суб'єктів (тьютора та слухача) у процесі підвищення кваліфікації.

I етап – аналітико-діагностичний

Тьютор: виявлення досвіду, рівня професійної компетентності, практичних навичок і умінь, очікувань стосовно навчання; співвідношення їх з можливостями освітнього середовища закладу післядипломної освіти; визначення основних акцентів спільної діяльності зі слухачем і добір ресурсних пропозицій для визначення ним власного маршруту розвитку; консультування).

Тьюторант: вхідне діагностування, самоаналіз досвіду, визначення професійних потреб, ознайомлення з можливостями освітніх послуг закладу, усвідомлення контексту навчання, корекція власної мотивації, цілей і розроблення плану дій відповідно до результату.

Зауважимо, що на цьому етапі роль тьютора є провідною.

II етап – процесуально-діяльнісний

Тьютор: за потреби консультує, спостерігає, допомагає у налагодженні комунікативних зв'язків між суб'єктами середовища, забезпечує орієнтацію в ресурсах середовища, обговорює досягнення короткострокових цілей, підтримує у проблемних ситуаціях, допомагає у систематизації отриманих результатів, надає корекційний супровід для уточнення моделі індивідуального розвитку слухача, адаптує традиційні та інноваційні технології освіти відповідно до потреб конкретного педагога.

Тьюторант: виконує активну самостійну (групову) навчальну діяльність за самостійно обраними способами й засобами, які дозволяють за заданих умов і визначених межах часу досягати цілей; змінює досвідну практику, встановлює взаємозв'язок між теорією, практикою та досвідом, на основі рефлексії вносить корективи, обмінюється досвідом, розробляє власну педагогічну технологію самовдосконалення, презентує досягнення (портфоліо досягнень, артбуків, педагогічних проектів, «дзеркала прогресивних перетворень») тощо.

III етап – корекційно-оцінювальний

Тьютор спільно з *тьюторантом* оцінює стан реалізації досягнутої мети, рівень задоволеності слухачів результатами освітнього процесу; визначає зміст подальшої освітньої траєкторії самовдосконалення педагога у міжкурсовий період; вносить корективи у власну технологію здійснення тьюторського супроводу.

Тьюторант: самодіагностика динаміки знань, умінь, досвіду; рефлексія навчального процесу, розробка власної освітньої траєкторії саморозвитку на міжкурсовий період, отримання консультацій.

Висновки. На підставі вивчення й аналізу наукових джерел, сучасної практики виявлено, що, незважаючи на суб'єктивний особистісно орієнтований характер взаємодії між тьютором і слухачем, внаслідок процесу їхньої спільної діяльності виникають стосунки як деструктивного, так і конструктивного характеру, які позитивно впливають на вироблення мотивації, забезпечують оптимізацію мобільності самовдосконалення, розкриття прихованих можливостей, формування потреби у самоосвітній діяльності, самоменеджмент знань, знаходження індивідуального стилю здійснення освітньої діяльності, подолання професійних криз, розкриття творчого потенціалу та готовність до нововведень.

Тьюторський супровід сприяє: а) вирішенню проблеми оновлення процесу підвищення кваліфікації та забезпечує трансформацію змісту освіти, гнучкість і варіативність щодо створення додаткових ресурсів; б) продукує можливість переходу на варіативні диференційовані та індивідуальні програми навчання на основі діяльнісного підходу; в) відкриває слухачам можливість співуправління власною освітою та забезпечує їх суб'єктну роль нарівні з тьютором; г) позитивно впливає на постійну мобільну реконструкцію щодо вдосконалення змісту, технологій, форм, методів підвищення кваліфікації в сучасному вимірі.

Усе це дозволяє підтримувати позитивну динаміку розширення ресурсного поля освітнього

середовища, забезпечувати наступність розвитку слухачів і неперервного зростання професійного потенціалу самого тьютора.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо в теоретичному і практичному обґрунтуванні впровадження у процес підвищення кваліфікації та розвитку професійної компетентності педагогів ефективних форм і методів тьюторського супроводу слухачів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Беков Х.А. Терминология в системе дополнительного педагогического образования : словарь. Москва, 2001. 107 с.
2. Деражне Ю.Л. Педагогические основы открытого обучения : научно-методическое пособие. Москва, 1997. 104 с.
3. Змеев С.И. Основы андрагогики : учебное пособие. Москва, 1999. 152 с.
4. Казакова Е.И., Тряпицина А.П. Диалог на лестнице успеха: книга для учителей и родителей. Санкт-Петербург : Петербург XXI век, 1997. 160 с.
5. Ковлева Т.М., Кобыща Е.И., Попова (Смолик) С.Ю., Теров А.А., Чередилина М.Ю. Профессия «тьютор». Москва – Тверь : «СФК-офис», 2012. 303 с.
6. Менг Т.В. Средовой подход к организации образовательного процесса в современном вузе. *Известия Российского государственного педагогического университета им. А.И. Герцена*. 2008. № 52. С. 70–83.
7. Шумакова К.С. Тьюторинг как форма повышения квалификации педагогов. *Педагогическое образование в России*. 2012. № 1. URL: <http://cyberleninka.ru/article/n/tyutoring-kak-forma-povysheniya-kvalifikatsii-pedagogov> (дата звернення: 10.11.2019).